

Aen. IV.160-218.

Intereā magnō miscērī murmure caelum 160
 incipit, īnsequitur commixtā grandine nimbus,
 et Tyriī comitēs passim et Trojāna iuventūs
 Dardaniusque nepōs Veneris dīversa per agrōs
 tēcta metū petiēre; ruunt dē montibus amnēs.
 Spēluncam Dīdo dux et Trojānus eandem 165
 dēveniunt. Prīma et Tellūs et prōnuba Jūnō
 dant signum; fulsēre ignēs et cōnscius aethēr
 cōnūbiīs summōque ululārunt vertice Nymphae.
 Ille diēs prīmus lētī prīmusque malōrum
 causa fuit; neque enim speciē fāmāve movētur 170
 nec jam fūrtivum Dīdō meditātur amōrem:
 conjugium vocat, hōc praetexit nōmine culpam.

Exemplō Libyae magnās it Fāma per urbēs,
 Fāma, malum quā nōn aliud vėlōcius ūllum:
 mōbilitāte vīget vīrīsq̄ue adquīrit eundō, 175
 parva metū prīmō, mox sēsē attollit in aurās
 ingrediturque solō et caput inter nūbila condit.
 Illam Terra parēns irā inrītāta deōrum
 extrēmam, ut perhibent, Coeō Enceladōque sorōrem

prōgenuit pedibus celerem et pernīcibus ālīs, 180
 mōnstrum horrendum, ingēns, cui quot sunt corpore plūmae,
 tot vigilēs oculī subter (mīrābile dictū),
 tot linguae, totidem ōra sonant, tot subrigit aurīs.

Nocte volat caelī mediō terraeque per umbram
 stridēns, nec dulcī dēclīnat lūmina somnō; 185
 lūce sedet custōs aut summī culmine tēctī
 turribus aut altīs, et magnās territat urbēs,
 tam fictī prāvīque tenāx quam nuntia vērī.

Haec tum multiplicī populōs sermōne replēbat
 gaudēns, et pariter facta atque īfecta canēbat: 190
 vēnisse Aenēān Trojānō sanguine crētum,
 cui sē pulchra virō dignētur jungere Dīdō;
 nunc hiemem inter sē luxū, quam longa, fovēre
 rēgnōrum immemorēs turpīque cupīdine captōs.

Haec passim dea foeda virum diffundit in ōra. 195
 Prōtinus ad rēgem cursūs dētorquet Īarbān
 incenditque animum dictīs atque aggerat irās.

Hic Hammōne satus raptā Garamantide nymphā
 templa Iovī centum lātīs immānia rēgnīs,
 centum ārās posuit vigilemque sacrāverat ignem, 200

excubiās dīvum aeternās, pecudumque cruōre

pingue solum et variīs flōrentia līmina sertīs.

Isque āmēns animī et rūmōre accēnsus amārō

dīcitur ante ārās media inter nūmina dīvum

multa Jovem manibus supplex ōrāsse supīnīs: 205

'Juppiter omnipotēns, cui nunc Maurūsia pictīs

gēns epulāta torīs Lēnaeum libat honōrem,

aspicis haec? An tē, genitor, cum fulmina torquēs

nēquīquam horrēmus, caecīque in nūbibus ignēs

terrificant animos et inānia murmura miscent? 210

Fēmina, quae nostrīs errāns in finibus urbem

exiguam pretiō posuit, cui lītus arandum

cuique locī lēgēs dedimus, cōnūbia nostra

reppulit ac dominum Aenēān in rēgna recēpit.

Et nunc ille Paris cum sēmivirō comitātū, 215

Maeoniā mentum mitrā crīnemque madentem

subnexus, raptō potitur: nōs mūnera templīs

quippe tuīs ferimus fāmamque fovēmus inānem.'

Aen. IV.259-361.

Ut prīmum ālātīs tetigit māgālia plantīs,

Aenēān fundantem arcēs ac tēcta novantem 260

cōspicit. Atque illi stēllātus iaspide fulvā
 ēnsis erat Tyriōque ardēbat mūrīce laena
 dēmissa ex umerīs, dīves quae mūnera Dīdō
 fēcerat, et tenuī tēlās discrēverat aurō.

Continuō invdit: 'Tū nunc Karthāginis altae 265

fundāmenta locās pulchramque uxōrius urbem
 exstruis? Heu, rēgnī rērumque oblīte tuārum!

Ipse deum tibi mē clārō dēmittit Olympō

rēgnātor, caelum et terrās quī nūmine torquet,

ipse haec ferre iubet celerīs mandāta per aurās: 270

Quid struis? Aut quā spē Libycīs teris ōtia terrīs?

Sī tē nūlla movet tantārum glōria rērum

[nec super ipse tuā mōliris laude labōrem,]

Ascanium surgentem et spēs hērēdis Iūli

respice, cui rēgnūm Ītaliae Rōmānaque tellūs 275

dēbētur.' Tālī Cyllēnius ōre locūtus

mortālis vīsūs mediō sermōne reliquit

et procul in tenuem ex oculīs ēvānuīt auram.

At vērō Aenēās aspectū obmūtuit āmēns,

arrēctaeque horrōre comae et vōx faucibus haesit. 280

Ardeat abire fugā dulcīsq̄ue relinquere terrās,

attonitus tantō monitū imperiōque deōrum.

Heu quid agat? Quō nunc rēginam ambīre furentem
audeat adfātū? Quae prīma exordia sūmat?

Atque animum nunc hūc celerem nunc dīvidit illūc 285
in partisque rapit variās perque omnia versat.

Haec alternantī potior sententia vīsa est:

Mnēsthea Sergestumque vocat fortemque Serestum,
classem aptent tacitī sociōsque ad litora cōgant,
arma parent et quae rēbus sit causa novandīs 290

dissimulent; sēsē intereā, quandō optima Dīdō
nesciat et tantōs rumpī nōn spēret amōrēs,
temptātūrum aditūs et quae mollissima fandī
tempora, quis rēbus dexter modus. Ōcius omnēs
imperiō laetī pārent et juussa facessunt. 295

At rēgina dolōs (quis fallere possit amantem?)

praesēnsit, mōtūsque excēpit prīma futūrōs
omnia tūta timēns. Eadem impia Fāma furentī
dētulit armārī classem cursumque parārī.

Saevit inops animī tōtamque incēnsa per urbem 300
bacchātur, quālis commōtis excita sacrīs

Thyias, ubi audīto stimulant trietērica Bacchō

orgia nocturnusque vocat clāmōre Cithaerōn.

Tandem hīs Aenēān compellat vōcibus ultrō:

'Dissimulāre etiam spērāstī, perfide, tantum 305

posse nefās tacitusque meā dēcēdere terrā?

Nec tē noster amor nec tē data dextera quondam

nec moritūra tenet crūdēlī fūnere Dīdō?

Quīn etiam hibernō mōlirīs sīdere classem

et mediīs properās Aquilōnibus īre per altum, 310

crūdēlis? Quid, sī nōn arva aliēna domōsque

ignōtās peterēs, et Troia antiq̄ua manēret,

Troia per undōsum peterētur classibus aequor?

Mēne fugis? Per ego hās lacrimās dextramque tuam tē

(quandō aliud mihi iam miserae nihil ipsa reliquī), 315

per cōnūbia nostra, per inceptōs hymenaeōs,

sī bene quid dē tē meruī, fuit aut tibi quicquam

dulce meum, miserēre domūs lābentis et istam,

ōrō, sī quis adhūc precibus locus, exue mentem.

Tē propter Libycae gentēs Nomadumque tyrannī 320

ōdēre, infēnsī Tyriī; tē propter eundem

extinctus pudor et, quā sōlā sīdera adībam,

fāma prior. Cui mē moribundam dēseris -- hospes

(hoc solum nōmen quoniam dē coniuge restat)?

Quid moror? an mea Pygmalion dum moenia frater 325

dēstruat aut captam dūcat Gaetūlus Iarbās?

Saltem sī qua mihi dē tē suscepta fuisset

ante fugam subolēs, sī quis mihi parvulus aulā

lūderet Aenēās, quī tē tamen ōre referret,

nōn equidem omnīnō capta ac dēserta vidērer.' 330

Dixerat. Ille Iovis monitis immōta tenēbat

lūmina et obnixus cūram sub corde premēbat.

Tandem pauca refert: 'Ego tē, quae plūrima fandō

ēnumerāre valēs, numquam, rēgīna, negābō

prōmeritam, nec mē meminisse pigēbit Elissae 335

dum memor ipse meī, dum spīritus hōs regit artūs.

Prō rē pauca loquar. Neque ego hanc abscondere fūrtō

spērāvī (nē finge) fugam, nec coniugis umquam

praetendī taedās aut haec in foedera vēnī.

Mē sī fāta meīs paterentur dūcere vītam 340

auspiciīs et sponte meā compōnere cūrās,

urbem Troiānam prīmum dulcīsque meōrum

reliquiās colerem, Priamī tēcta alta manērent,

et recidīva manū posuissem Pergama victīs.

Sed nunc Ītaliā magnam Grŷnēus Apollō, 345

Ītaliā Lyciae jussēre capessere sortēs;
 hic amor, haec patria est. Sī tē Karthāginis arcēs
 Phoenissam Libycaeque aspectus dētinet urbis,
 quae tandem Ausoniā Teucrōs cōnsīdere terrā
 invidia est? Et nōs fās extera quaerere rēgna. 350

Mē patris Anchīsae, quotiēns ūmentibus umbrīs
 nox operit terrās, quotiēns astra ignea surgunt,
 admonet in somnīs et turbida terret imāgō;
 mē puer Ascanius capitisque injūria cārī,
 quem rēgnō Hesperiae fraud et fātālibus arvīs. 355

Nunc etiam interpretēs dīvum Iove missus ab ipsō
 (testor utrumque caput) celerīs mandāta per aurās
 dētulit: ipse deum manifestō in lūmine vīdī
 intrantem mūrōs vōcemque hīs auribus hausī.
 Dēsine mēque tuīs incendere tēque querēlīs; 360
 Ītaliā nōn sponte sequor.'

Aen. IV.659-705.

Dīxit, et ōs impressa torō 'Moriēmur inultae,
 sed moriāmur' ait. 'Sīc, sīc juvat ire sub umbrās. 660
 Hauriat hunc oculīs ignem crūdēlis ab altō
 Dardanus, et nostrae sēcum ferat ōmina mortis.'

Dixerat, atque illam media inter tālia ferrō
 conlāpsam aspiciunt comitēs, ēnsemque cruōre
 spūmantem sparsāsque manūs. It clāmor ad alta 665
 ātria: concussam bacchātur Fāma per urbem.

Lāmentīs gemitūque et fēmineō ululātū
 tēcta fremunt, resonat magnīs plangōribus aethēr,
 nōn aliter quam sī immissīs ruat hostibus omnis
 Karthāgō aut antīqua Tyros, flammaeque furentēs 670
 culmina perque hominum volvantur perque deōrum.

Audiit exanimis trepidōque exterrita cursū
 unguibus ōra soror foedāns et pectora pugnīs
 per mediōs ruit, ac morientem nōmine clāmat:
 'Hoc illud, germāna, fuit? Mē fraude petēbās? 675

Hoc rogas iste mihi, hoc ignēs āraeque parābant?
 Quid prīmum dēserta querar? Comitemne sorōrem
 sprēvistī moriēns? Eadem mē ad fāta vocāssēs,
 īdem ambās ferrō dolor atque eadem hōra tulisset.

His etiam strūxī manibus patriōsque vocāvī 680
 vōce deōs, sīc tē ut positā, crūdēlis, abessem?
 Exstīxtī tē mēque, soror, populumque patrēsque
 Sīdoniōs urbemque tuam. Date, vulnera lymphīs
 abluam et, extrēmum sī quis super hālitus errat,

ōre legam.' Sīc fāta gradūs ēvāserat altōs, 685

sēmianimemque sinū germānam amplexā fovēbat
cum gemitū atque ātrōs siccābat veste cruōrēs.

Illa gravīs oculōs cōnāta attollere rūrsus
dēficit; īnfīxum strīdit sub pectore vulnus.

Ter sēsē attollēns cubitōque adnixa levāvit, 690

ter revolūta torō est oculisq̄ue errantibus altō
quaesīvit caelō lūcem ingemuitque repertā.

Tum Jūnō omnipotēns longum miserāta dolōrem
difficilīsque obitūs Īrim dēmīsīt Olympō
quae luctantem animam nexōsque resolveret artūs. 695

Nam quia nec fātō meritā nec morte perībat,
sed misera ante diem subitōque accēnsa furōre,
nōndum illī flāvum Prōserpina vertice crīnem
abstulerat Stygiōque caput damnāverat Orcō.

Ergō Īris croceīs per caelum rōscida pennīs 700

mille trahēns variōs adversō sōle colōrēs
dēvolat et suprā caput astitit. 'Hunc ego Dītī
sacrum iussa ferō tēque istō corpore solvō':
Sīc ait et dextrā crīnem secat, omnis et unā
dīlāpsus calor atque in ventōs vīta recessit.